

Celia Deane-Drummond, Sigurd Bergmann & Markus Vogt (red.). *Religion in the Anthropocene*. Eugene, OR: Wipf & Stock Publishers. 2017. 338 s.

Humanvetenskaplig forskning kring globala miljömässiga utmaningar så som till exempel klimatförändringarna, har under de senaste decennierna vuxit. Antologin *Religion in the Anthropocene* utgör dock ett genombrott då teologer, historiker, filosofer, sociologer, antropologer och etiker tar sig an det breda geologiska konceptet ”antropocen”. Begreppet har debatterats flitigt i akademiska rum alltsedan det populariserades år 2000 av Paul Crutzen. Antropocen beskriver en ny geologisk tidsålder i jordens historia där människan anses vara den dominerande geologiska förändringskraften. Jag uppfattar att bokens övergripande syfte är att vidga den ursprungligt naturvetenskapliga inramningen av antropocen, och att kritiskt analysera relationen mellan religion och antropocen som begrepp och era.

Antologin är indelad i sex delar. Den inledande delen ”Setting the Stage” rymmer likt resten av antologin en så rik bredd av perspektiv att det är svårt att göra en rättvisande sammanfattning. De inledande kapitlen slår an tonen för resten av boken genom att visa på att de utmaningar som vi står inför i antropocen både kräver, och har en enorm potential till, att öppna upp för gränsöverskridande och kreativa angreppssätt. Sigurd Bergmann använder konsten för att berika diskussionen, medan Bronislaw Szerszynski använder det som på engelska kallas *theory-fiction* som grepp. Michael Northcott och Christoph Baumgartner resonerar kring hur begrepp som självupppoffring och förvaltar-skap utmanar till ansvar i en antropocen era.

I antologins andra del ”Historical Matters” fördjupar Franz Mauelshagen analysen av den krock mellan de akademiska disciplinerna naturvetenskap, samhällsvetenskap och humaniora som antologin som helhet tar sitt avstamp i. Medan Agustín Fuentes

sätter ljuset på människans ständiga evolutionära människoblivande.

I antologins tredje del, ”Philosophical Analyses” pekar Maria Antonaccio på att antropocen väcker den kvasiteologiska frågan om källan till den norm kring vilken människan orienterar sig själv i världen. Stefan Skrimshire vänder på perspektivet och frågar sig vem vi tänker oss ska vara läsaren av denna vår epok i framtiden: andra människor, utomjordiska varelser eller Gud? Francis Van den Noorthgaete analyserar filosofiska perspektiv på generositet.

Nödvändigheten av såväl transcendent perspektiv som medvetenhet om religioners politiska påverkan framhävs i antologins fjärde del ”Theological Trajectories”. Celia Deane-Drummond lyfter i likhet med Antonaccio fram antropocens religiösa konnotationer. Deane-Drummond och Matthew Eaton visar hur ett antal religiösa föreställningar kan utgöra tolkningsresurser i antropocen. Petra Steinmair-Pösel pekar på den tydliga kopplingen mellan kristen andlighet och social etik. Med skönlitteraturens hjälp visar Marisa Ronan hur religiösa världsbilder ger konsekvenser i det personliga, men även kan påverka politiska diskurser.

Markus Vogt speglar antologins bredd då han tar sig an både den akademiska klyftan mellan naturvetenskaper och socialvetenskaper, och religioners engagemang i socio-politiska dialoger i bokens femte del ”Ethical Deliberations”. Anders Melin argumenterar teologiskt för andra livsformers egenvärde och egna relation till Gud.

I bokens sjätte del ”Sociopolitical Transformations” efterlyser David Joseph Wellman kunskap om religion i global diplomati. Ian Barns argumenterar för att den akademiska debatten om antropocen måste bli centrum för en offentlig diskussion som skär över nationsgränser och involverar hela civilsamhället.

I förordet beskriver Heinrich Bedford-Strohm antologins författare som stigtännare. Uttrycket speglar utmärkt sättet på vilket författarna förmår inte bara bryta ny akade-

misk mark, utan också tar sig an religioners politiska roll. Antologins innehåll relaterar bland annat till det relativt nya forskningsfältet religion och utveckling, inte minst samhällsvetenskaplig forskning om religioners roll i klimatfrågan. Men genom att använda humanvetenskapliga verktyg når analyserna även existentiella djup, som till exempel hos Bergmann och Deane-Drummond. Man förmår hitta stigar som förenar det lokala med det globala och det transcendentia med det politiska. Detta exemplifieras bland annat i bokens avslutande del där Barns och Wellmans analyser sträcker sig från den lokala nattvardsfirande kristna gemenskapen till den globala diplomatins förhandlingsrum.

Antologins författare inte är överens om huruvida begreppet antropocen möjliggör eller försvårar för nya akademiska frågeställningar och människans självreflektion. Men ett återkommande tema i boken är religioners inverkan på samhällsutvecklingen. Bland andra Ronan och Northcott menar att kristna föreställningar utmanar eller redan influerar politiska diskurser. Antologin utgör därmed ett viktigt bidrag till fältet som på engelska kallas *public theology*.

Jag hoppas att denna antologi ska nå läsare också utanför akademiska rum. Till politiska rum där okunskapen är stor (inte minst i många västerländska kontexter) om religioners roll i samhället. Men också till religiösa aktörer vars analytiska redskap behöver slipas, och insikt om sin egen roll som positiv samhällsaktör behöver stärkas.

Författarna har höga ambitioner att spegla den vida rubriken *Religion in the Anthropocene*, till exempel lyfter Vogt fram nödvändigheten av en global och kulturellt pluralistisk läroprocess, mellan såväl akademiska discipliner som olika kontexter. Men jag saknar i antologin röster från syd och en bredd av andra religiösa utgångspunkter än kristen teologi. Det senare skulle också bidra till teoriutveckling inom fältet *public theology*. Må vara att antropocen både som koncept och era vuxit fram och orsakats i globala nord, men för kommande generationers skull tror

jag det är avgörande att pröva stigar som trampats upp i en mångfald av kontexter, såväl akademiska som kulturella, men även interreligiösa. Jag hoppas på en uppföljare till antologin för att få del av ännu fler skarp-synta och bokstavligen livsviktiga analyser i vår tid.

Sofia Orelund
FM, Uppsala

Patrik Fridlund. *Brev till en ausomnad vän – om erfarenhetens tänkande*. Stockholm: GML förlag. 2017. 49 s.

Catharina Stenqvist, professor i religionsfilosofi vid Lunds universitet, avled i maj 2014. Patrik Fridlund var hennes elev, doktorand, kollega och vän. Att skriva en distanserad och kylig analys av hennes religionsfilosofiska verk framstod som främmande både för deras inbördes relation och för Catharina Stenqvists akademiska profil. I stället gör Fridlund en djupdykning i en text av Stenqvist från 1992, artikeln ”Två passioner” i tidskriften *Gnosis*, och han gör det i brevform. Vi kan som läsare vara tacksamma för detta val av form och metod! Brevformen gör det möjligt för oss att inte bara möta personen bakom den ursprungliga texten, Catharina Stenqvist, utan också att få del av de personliga reflektioner som den nutida läsaren, Patrik Fridlund, gör och den dialog med en lång rad teologer, filosofer och andra konstnärer han hela tiden tillför (till exempel Jacques Derrida, Emmanuel Levinas, Dorothee Sölle, Karl Jaspers och många andra).

De två passioner som Stenqvist skildrar i sin artikel är kärleken till andra kvinnor och kärleken till Kristus. Och den insikt som Stenqvist förmedlar till oss läsare är, att det var först när hon fullt ut bejakade sin passion för andra kvinnors närhet och beröring som hon kunde fullt ut bejaka sin kärlek, sin passionerade kärlek, till Kristus. Och bakgrunden, Stenqvists förhistoria, är på sitt sätt dramatisk. Hon hade varit postulant i ett